

การวิจัยอนาคตกับองค์ความรู้ทางพุทธจิตวิทยา

Futures Research and Knowledge in Buddhist Psychology

รัตนวดี สุระบัญชาการ¹, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง² และ มั่น เสือสูงเนิน³

Rattanawadee Surabanchakarn, Siriwat Sricruadong

and Man Suesungnoen

(rattanawadeesurabanchakarn@gmail.com)

Received: December 12, 2021

Revised: December 22, 2021

Accepted: December 22, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้ มุ่งเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยอนาคต (Futures Research) ซึ่งเป็นวิธีวิทยาการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถคาดการณ์แนวโน้มที่มีความเป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปในอนาคต ทั้งในด้านบวกและด้านลบ การศึกษาอนาคต (Futures Studies) ผ่านวิธีวิทยาการวิจัยอนาคตนั้น สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีหลักการ มีกระบวนการ วิธีการที่ชัดเจน และเป็นระบบทำให้เห็นภาพอนาคตที่เป็นองค์รวม มีประโยชน์ทั้งต่อบุคคล และองค์กรต่าง ๆ โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหาร การวางแผนเพื่อการรับมือกับอนาคตตามสาขาวิชาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิจัยอนาคตที่เกี่ยวกับพุทธจิตวิทยา ซึ่งเป็นองค์ความรู้ทางธรรมเกี่ยวกับจิตของมนุษย์ ก่อให้เกิดปัญญาสู่การหลุดพ้นนั้น นอกจากจะทำให้เกิดมุมมองความน่าจะเป็นของอนาคตอย่างเป็นเหตุเป็นผลแล้ว ยังทำให้เกิดทักษะในการคิดพิจารณาในด้านต่าง ๆ ได้อย่างละเอียด ลึกซึ้ง ปราณีตและสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น นำมาสู่หลักการ Logical Trend with 6'S ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานสำคัญในหลาย ๆ ด้านที่เน้นการมีชีวิตที่อยู่เหนือตัวตนตามแนวทางพุทธจิตวิทยาภายใต้การวิจัยอนาคตที่สามารถนำไปบูรณาการต่อกับศาสตร์อื่นเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

คำสำคัญ: การวิจัยอนาคต, องค์ความรู้, พุทธจิตวิทยา

Abstract

This article aims to highlight the importance of Futures Research, which is a scientific research method that can predict potential trends or the

¹ บริษัท สุทธิพรก่อสร้าง จำกัด จังหวัด กรุงเทพมหานคร

^{2,3} ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

likelihood in the future in both positive and negative aspects. Futures Research is able to create a new body of knowledge with principles, processes, clear methods, and to systematically visualizing a holistic future. It is useful for both individuals and organizations to plan in the aspect of management within their professional fields. Especially by applying Futures Research on the Buddhist Psychology, the Dharma knowledge of the human mind that aims to result in the total cessation of distress and suffering, it does not only present the logical probability of the future, but also created more thoroughly, deeply, meticulously and creatively skill in thinking. This leads to the Logical Trend with 6'S Principles, which is a fundamental principle in various skills that emphasizes on self-transcendence base on the Buddhist Psychological Futures Research that can be integrated with other field of study to create a new body of knowledge.

Keywords: Futures Research, Body of Knowledge, Buddhist Psychology

บทนำ

ธรรมชาติของมนุษย์มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของเวลา จิตและการทำงานของสมองในเรื่องของความคิดนั้น มนุษย์คิดกลับไปกลับมาได้ตลอด ไม่ใช่คิดไปในทิศทางเดียว มนุษย์ไม่ได้มีความคิดเฉพาะความทรงจำในอดีต อีกทั้งไม่ได้หยุดความคิดอยู่ที่ปัจจุบันเท่านั้น และมักจะมีอาการกังวลในเรื่องของอนาคตที่ยังมาไม่ถึง (อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 2563) เนื่องจากมนุษย์ในสังคมส่วนใหญ่เชื่อว่า อนาคตเป็นสิ่งที่ไม่สามารถคาดการณ์หรือคาดคะเนได้ อีกทั้งการวิจัยเกี่ยวกับอนาคตนั้น เป็นหัวข้อที่ค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย (ชนาธิป ผาริโน อ่างถึงใน อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 2563) คนในสังคมปัจจุบันจึงยังไม่ค่อยให้ความสนใจในเรื่องของการวิจัยอนาคตมากนักและไม่เข้าใจเรื่องของพุทธจิตวิทยาแท้ในพระไตรปิฎก ทำให้สังคมขาดองค์ความรู้ในการที่จะแก้ไขปัญหาและเยียวยาคนในสังคม เป็นสาเหตุทำให้ไม่สามารถเข้าถึงความจริงที่ว่า อนาคตแท้จริงแล้วเป็นสิ่งที่แน่นอน มีความคงเส้นคงวา ทำให้เป็นไปตามที่ที่ออกแบบหรือที่พึงประสงค์ได้ (อิชเชลิม สุทธิพงษ์ประชา และธัญพร สุนทรธรรม, 2561) สามารถคิดและสร้างอนาคตได้ตั้งแต่ปัจจุบัน ดังที่นักอนาคตนิยมมักพูดเสมอว่า The

Future is Now (จุมพล พูลพัฒนชีวิต, 2529) เกิดขึ้นได้ ถ้ามีการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ผ่านวิธีวิทยาการวิจัยที่เหมาะสม นั่นคือ การวิจัยเชิงอนาคต (Futures Research) ที่เรียกว่า EDFR ซึ่งเป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตภายใต้หลักการทางวิทยาศาสตร์ที่มีความน่าเชื่อถือสูงและสามารถกล่าวได้ว่า แนวคิดการศึกษาหรือวิจัยอนาคตนั้นมีบทบาทสำคัญตั้งแต่ระดับประเทศในการวางนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมถึง ระดับปัจเจกบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ (จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์, 2552)

การนำเสนอในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ เพื่อให้ความรู้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สร้างกระแสความตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องของการวิจัยอนาคตและนำไปสร้างเป็นองค์ความรู้ในเชิงของพุทธจิตวิทยาแท้ในพระไตรปิฎก เป็นการปูพื้นฐานให้กับคนในสังคมเพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของอนาคตด้วยพุทธจิตวิถี

แนวคิดหลักการวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคตมาจากภาษาอังกฤษว่า Futures Research เป็นศัพท์เฉพาะ (Technical Term) ที่สื่อถึงแนวคิด วิธีการ กระบวนการและระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษา แนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ในอนาคตเกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา ทั้งแนวโน้มที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ จึงมีตัว “s” ต่อท้าย Future เพื่อสะท้อนแนวคิดที่ว่า เรื่องของอนาคตมีความเป็นไปได้หลายทิศทาง จึงต้องศึกษาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้เหล่านั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยอิงพื้นฐานข้อมูลทั้งจากอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งข้อค้นพบที่จะได้จากการวิจัย นำมาวิเคราะห์เพื่อสร้างฉากอนาคตว่า มีโอกาสเป็นไปได้ในทิศทางใดได้บ้าง

ปัจจุบันการศึกษาอนาคตได้รับความนิยมและแพร่หลายมากขึ้น อีกทั้งยังได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง เรียกว่า อนาคตศึกษาหรืออนาคตศาสตร์ (Futures Studies) ที่สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ มีการมุ่งสร้างทฤษฎี กรอบแนวคิด หลักการ และวิธีการในการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต มีการอิงพื้นฐานข้อมูลและข้อค้นพบจากการวิจัย ความเป็นไปในปัจจุบัน และเหตุการณ์ที่เกิดในอดีต รวมถึงปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่ออนาคต เพื่อการพยากรณ์ หรือคาดการณ์แนวโน้มอนาคตทางเลือกที่มีโอกาสเกิดหรือน่าจะเกิด (เทียนฉาย กิระนันท์, 2544) ทั้งในทางบวกและทางลบ ตั้งแต่ระยะสั้น 3-5 ปี

ระยะปานกลาง 6-10 ปี จนถึงระยะยาว 11-20 ปีขึ้นไป ผ่านวิธีวิทยาการวิจัยที่เป็นระบบและเป็นวิทยาศาสตร์ที่เรียกว่า การวิจัยอนาคต (Futures Research) ด้วยเทคนิค EDFR ที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้สถิติขั้นสูง STAT มีการหาค่ามัธยฐาน MD ค่าการกระจายข้อมูล IR และค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ \bar{X}/SD เป็นวิธีวิทยาการวิจัย ที่สามารถสะท้อนมุมมองอนาคตของผู้เชี่ยวชาญ และสกัดข้อมูลออกมาเป็นฉลากภาพอนาคตที่มีความแน่นอนน่าเชื่อถือ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงกับองค์กรหรือสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง โดยจุมพล พูลภัทรชีวินและจุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์ (2552) กล่าวว่า การคาดการณ์แนวโน้มในอนาคต มีทั้งการคาดการณ์เชิงปทัสสถาน (Normative forecasting) ที่มุ่งการตั้งคำถามว่าอะไรเป็นอนาคตที่ต้องการและการคาดการณ์เชิงสำรวจ(Exploratory forecasting) ที่เป็นการมุ่งหาคำตอบว่า สิ่งที่จะเกิดขึ้นคืออะไร โดยไม่สนใจว่าจะเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีและจะไม่เน้นว่าจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่ เพราะเป้าหมายหลักมิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้องแม่นยำ แต่เป็นการสำรวจแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และจะให้ความสำคัญกับความเป็นไปได้ของอนาคตว่า มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นทั้งทางด้านบวกและด้านลบมีมากแค่ไหน แล้วถ้าเกิดเหตุการณ์ตามที่ได้คาดการณ์ไว้ ผลจะเป็นอย่างไรต่อไปเท่านั้น

จุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการวิจัยอนาคต

จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคตอยู่ที่การสำรวจศึกษาและประเมินสถานภาพจากความรู้พื้นฐานข้อมูล และข้อค้นพบต่าง ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เกี่ยวกับแนวโน้มอนาคตที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นของเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาแนวทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้น หรือพยายามทำให้เกิดสิ่งที่ไม่พึงประสงค์หรือข้อเท็จจริงในอนาคต พร้อมทั้งหาแนวทางป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไป

ในส่วนของประโยชน์นั้น การวิจัยอนาคตมีประโยชน์อย่างมาก ต่อการบริหารจัดการ การวางแผนกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การวางแผนพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตลอดจนถึงการกำหนดยุทธศาสตร์และยุทธวิธี เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ช่วยผู้บริหารหรือนักพัฒนาสามารถเตรียมความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องทันท่วงที และนำไปสู่การบรรลุ

วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนั้น ยังทำให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจหลายรูปแบบ ข้อบ่งชี้ถึงอันตรายและโอกาสต่าง ๆ พร้อมวิธีการแก้ปัญหา ทำให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เล็งเห็นถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของระบบต่าง ๆ เสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สร้างความรู้ ให้แนวคิดในการพัฒนาปรัชญาชีวิตที่ผสมกลมกลืนกับแนวโน้มในอนาคต สนุก และมีความท้าทาย

กล่าวโดยสรุป การวิจัยอนาคตมีจุดมุ่งหมายหลักในการศึกษาแนวโน้มที่มีโอกาสเกิด ไม่ว่าจะทางบวกหรือทางลบ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้นและกำจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ออกไป เป็นประโยชน์ทั้งต่อองค์กรและต่อบุคคลในการบริหารจัดการ วางแผนส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้เกิดความมั่นคงบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ประเภทของการวิจัยอนาคต

แม้การศึกษาอนาคตได้ถูกตั้งเป็นสาขาการวิจัยแขนงหนึ่งตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (Jenny Anderson, 2018) แต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยมนัก จนกระทั่งยุคทศวรรษที่ 1960 การวิจัยอนาคตมีความเฟื่องฟูอย่างมากในหลายประเทศทั่วโลก (Matthieu Ballandonne, 2020) โดยเฉพาะช่วง 1980 จนถึงปัจจุบัน นักอนาคตศึกษาได้มีการพัฒนารูปแบบระเบียบวิธีการวิจัยอนาคตออกมาหลายประเภท ตามความเหมาะสมกับแนวทางการศึกษาอนาคตในด้านต่าง ๆ เช่น

เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Technic) ที่ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาในปี ค.ศ. 1960 (Olaf Helmer-Hirschberg, 1967) โดย โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และนอร์แมน ดาล์คีย์ (Norman Dalkey) ถือว่า เป็นเทคนิคการวิจัยที่ได้รับความนิยม ทั้งทางด้านธุรกิจ การเมือง การทหาร เศรษฐกิจ การสาธารณสุขและการศึกษา (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2560) นิยมใช้แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่นักวิจัยสร้างขึ้นเอง โดยพัฒนามาจากการทบทวนเอกสารในเรื่องที่ศึกษาและเห็นว่าข้อความที่กำหนดในแบบสอบถามนั้นครอบคลุมเรื่องที่ศึกษาและเห็นว่าสำคัญ (สมจิตร อุดม, 2549)

เทคนิคการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Future Research) ของ Robert B. Textor ได้ถูกพัฒนาขึ้นในปี ค.ศ. 1974 (Robert B. Textor., 1980) เป็นเทคนิคการวิจัย

อนาคตเชิงชาติพันธุ์วรรณา ที่เน้นการศึกษาวิจัยปัญหาที่สลับซับซ้อนและค่านิยมที่เกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในอนาคตของกลุ่มประชากรที่ศึกษา โดยการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้แนะ ผู้ให้สัมภาษณ์จะเป็นผู้ควบคุมการสัมภาษณ์และมีอิสระในการให้สัมภาษณ์อย่างเต็มที่ โดยผู้ให้สัมภาษณ์จะสร้างอนาคตภาพในด้านบวก ด้านลบ และด้านที่จะเป็นไปได้มากที่สุด (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530 อ้างถึงใน สมจิตร อุตม, 2549)

เทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เป็นเทคนิคที่พัฒนาโดย ผศ.ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน ในปี พ.ศ. 2522 (Chumpol Poolpatarachewin, 1986) และได้รับการยอมรับในระดับสากล เป็นเทคนิคที่ผสมผสานระหว่างเทคนิค Delphi และเทคนิค EFR โดยมีการปิดจุดอ่อนของเทคนิคเดลฟายในส่วนของแบบสัมภาษณ์ ที่อาจเป็นการจำกัดข้อมูลที่ควรจะได้จากผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากเป็นการกำหนดกรอบความคิดของผู้เชี่ยวชาญให้อยู่เฉพาะประเด็นที่นักวิจัยเสนอมา นอกจากนั้น ยังมีการเสริมด้วยจุดแข็งของเทคนิค EFR ซึ่งมีวิธีการสัมภาษณ์ที่สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียด ชัดเจนและครอบคลุม ส่งผลให้เทคนิค EDFR มีความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป การวิจัยอนาคตเป็นวิธีวิทยาการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ที่มีระเบียบวิธีการวิจัยที่ชัดเจน ได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสตร์ที่มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่ในสาขาต่างๆ เพื่อคาดการณ์แนวโน้มในอนาคต ที่มีโอกาสเกิดหรือน่าจะเกิดขึ้นได้ ทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบ โดยสามารถพยากรณ์ได้ทั้งระยะสั้นจนถึงระยะยาว ผ่านเทคนิคทางวิจัยอนาคตที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยอนาคตในด้านต่าง ๆ มีประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนา กำหนดนโยบายและวางกลยุทธ์ การบริหารจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

องค์ความรู้ (Body of Knowledge)

ผลของการวิจัยอนาคตภายใต้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น นอกจากทำให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการวางแผนพัฒนาแนวทางอนาคตขององค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่องด้วย

องค์ความรู้ Body of Knowledge หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า BOK เป็นชุดแนวคิด เจาะลึกและแนวทางการปฏิบัติที่สมบูรณ์เกี่ยวกับสาขาเฉพาะทาง ซึ่งถูกกำหนดและได้รับ

การยอมรับโดยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาหรือวิชาชีพนั้น ๆ เป็นชุดความรู้ที่จำเป็นและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป มีประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติใช้อย่างมีประสิทธิภาพและมีอยู่ในศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ความคิด หลักการ วิธีการที่อยู่ในตำรา อยู่ในห้องสมุด ถือเป็นความรู้ที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล ที่ส่งสมกันมาเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ส่วนความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคลนั้น เป็นโครงสร้างความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งไม่ได้ลอกเลียนมาจากองค์ความรู้ แต่สร้างขึ้นมาจากตัวตนเอง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ เมื่อพัฒนาโครงสร้างความรู้ต่อไปก็สามารถสร้างผลงานเป็นองค์ความรู้ให้คนอื่นค้นคว้าได้ (โรงเรียนมหานະชัยวิทยา, 2564) นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงความรู้ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการสั่งสม เรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ หรือจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล สามารถนำไปใช้ได้โดยตรง หรือปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ (อุเทน เข้มขัน, 2564)

ดังจะเห็นได้ว่า บุคคลเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่สำคัญที่สุดและบุคคลก็เป็นผู้ที่จะนำความรู้ต่าง ๆ ไปใช้ในการพัฒนาองค์กรด้วยเช่นกัน ดังนั้น หากมีการจัดการองค์ความรู้ที่ดี ไม่ว่าจะใช้บุคลากรหรือใช้เทคโนโลยีที่ทำให้คนสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาองค์กรได้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น ก็จะช่วยให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายได้ เพราะการจัดการองค์ความรู้ KM (Knowledge Management) เปรียบเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งในการบริหารจัดการองค์กรและสิ่งที่อยู่ในองค์กรให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้ทั้งที่เกี่ยวกับงาน การพัฒนาคน การพัฒนาองค์กร หรือความผูกพันในองค์กร (สำนักงานบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2564)

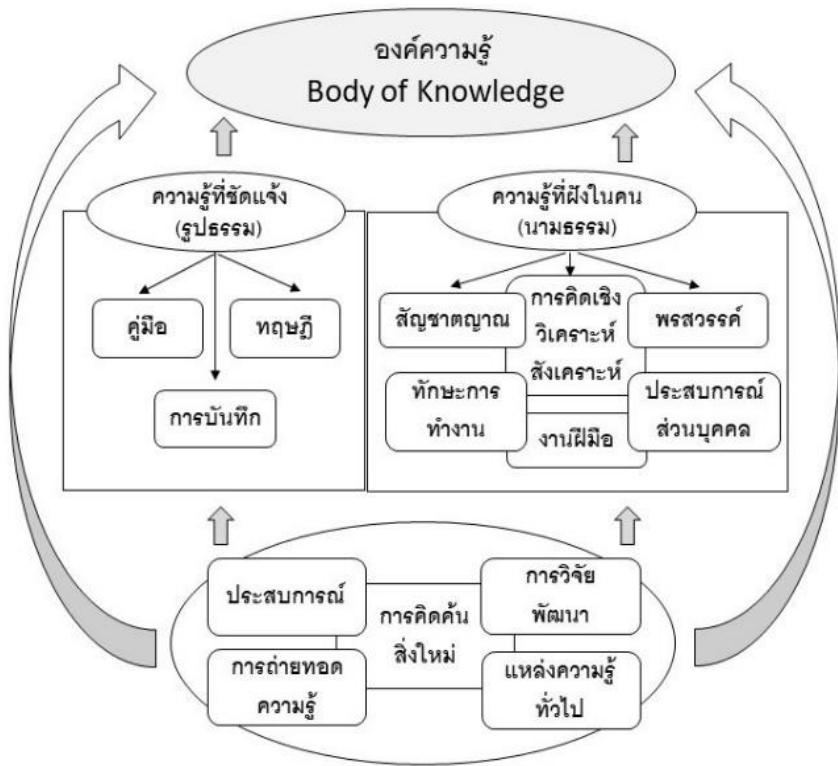
ประเภทขององค์ความรู้

องค์ความรู้ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น มีทั้งแบบที่อธิบายได้ง่าย และแบบที่ยากต่อการอธิบาย นั่นคือ องค์ความรู้ที่อธิบายได้ง่ายนั้น เป็น**ความรู้ที่ชัดเจน (explicit knowledge)** มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และใช้ร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ ซึ่งแสดงออกมาโดยใช้ระบบสัญลักษณ์ จึงสามารถสื่อสารและเผยแพร่ได้อย่างสะดวก (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547) นอกจากนี้ ยังสามารถรวบรวมข้อมูลและถ่ายทอดผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การบันทึก การเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี หรือคู่มือต่าง ๆ โดยจัดไว้อย่างมีระเบียบแบบแผน มีโครงสร้างและอธิบายกระบวนการ วิธีและขั้นตอนที่ชัดเจน ทำให้คนที่เข้า

มาอ่านหรือฟัง เกิดความเข้าใจได้ง่ายและสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง องค์ความรู้ชนิดนี้ บางครั้งเรียกว่า ความรู้แบบรูปธรรม ส่วนองค์ความรู้ที่อธิบายได้ยากนั้น เป็นองค์ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (tacit knowledge) เป็นความรู้เฉพาะตนที่ถูกเรียกว่า ความรู้แบบนามธรรม จัดเป็นความรู้อย่างไม่เป็นทางการ แต่เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547) เนื่องจากความรู้ประเภทนี้ เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ส่วนบุคคล อาจเป็นพรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ บางครั้งไม่สามารถอธิบายได้ว่าเกิดความรู้เหล่านั้นได้อย่างไร ไม่มีแบบแผน โครงสร้างที่แน่ชัด ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด หรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2564) เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือแม้แต่การคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ต่าง ๆ และผลของการถ่ายทอดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ถ่ายทอดและผู้รับเป็นสำคัญ เพราะไม่สามารถจัดเป็นระบบหมวดหมู่ หรือเขียนเป็นกฎเกณฑ์ ตำรา แต่สามารถถ่ายทอดแบ่งปัน ความรู้โดยการสังเกต และเลียนแบบได้ หากแต่เมื่อเปรียบเทียบขององค์ความรู้ทั้ง 2 ประเภทที่ถูกใช้ในองค์กรแล้วจะพบว่า ส่วนใหญ่นั้นจะเป็นความรู้ที่ฝังในตัวคน คิดสัดส่วนแล้วอาจได้เป็น 80:20 (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) (2564)

แหล่งกำเนิดและประโยชน์ขององค์ความรู้

องค์ความรู้ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ มีการสั่งสมและการทดสอบว่าความรู้นี้ใช้ได้เหมาะสมหรือไม่ โดยองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น เกิดได้จากหลายทาง ไม่ว่าจะเป็นจากการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลอื่น (Knowledge transfer) จากประสบการณ์การทำงาน (Experience knowledge) การวิจัยพัฒนา (Research and develop knowledge) การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ (Inventory knowledge) และจากความรู้ที่มีปรากฏอยู่ในแหล่งความรู้ภายนอกทั่วไป (External knowledge) โดยสามารถนำไปใช้ได้โดยตรง หรือปรับใช้ได้ ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ หรืองานที่กระทำอยู่ในแต่ละสาขาวิชาชีพมีประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้ง สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการพัฒนาในแต่ละสาขาวิชาชีพ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องให้มีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด

ภาพที่ 1 : แหล่งกำเนิดองค์ความรู้

จากภาพ แหล่งกำเนิดองค์ความรู้จะเห็นได้ว่า องค์ความรู้สามารถเกิดได้จากการ ถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ การวิจัยพัฒนาคิดค้นสิ่งใหม่และจากแหล่งความรู้ทั่วไป อาจ เป็นได้ทั้งความรู้ที่ชัดเจน คือ มีการบันทึกเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน เช่น การ บันทึก คู่มือ ทฤษฎีต่าง ๆ หรือเป็นความรู้ที่ฝังในคน ซึ่งยากต่อการถ่ายทอดหรือเข้าใจ เช่น สัญชาตญาณ พรสวรรค์ การคิดในเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประสบการณ์ส่วนบุคคล ทักษะ การทำงาน และงานฝีมือ เป็นต้น

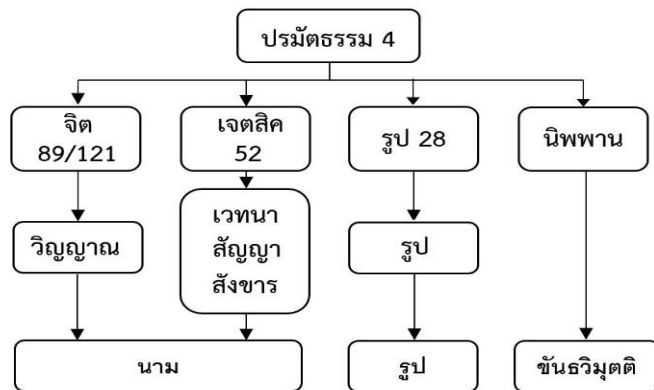
กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้เป็นชุดแนวคิดที่ถูกกำหนดขอบเขตและเนื้อหาเกี่ยวกับ สาขาเฉพาะทาง โดยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ เป็นโครงสร้างความรู้ที่ เกิดขึ้นใหม่ สามารถสร้างและพัฒนาขึ้นมาได้จากหลาย ๆ ทาง มีกระบวนการและวิธีการที่ ชัดเจน มีทั้งองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สามารถเผยแพร่ ถ่ายทอด นำไปใช้ ประโยชน์ได้จริงตามความเหมาะสมเพื่อการพัฒนาในแต่ละสาขาวิชาชีพ

พุทธจิตวิทยาในพระไตรปิฎก

องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับพุทธจิตวิทยานั้น มีปรากฏให้เห็นในพระไตรปิฎกในหมวดของพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งเป็นหมวดที่ประมวลพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักธรรมที่เป็นวิชาการว่าด้วยเรื่องของปรมัตถธรรม เป็นวิชาการชั้นสูง นำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติของชีวิต เรื่องของกรรม การส่งผลของกรรม เรื่องภพภูมิต่าง ๆ การเวียนว่ายตายเกิดและเรื่องของการปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเป็นจุดหมายอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคัมภีร์พระอภิธรรมเล่มที่ 1 ที่เรียกว่า คัมภีร์ธัมมสังคณี เนื้อหาอันเกี่ยวกับปรมัตถธรรม (สภาวะธรรม) 4 ประการ คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน เป็นเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับพุทธจิตวิทยา มีการประมวลไว้เป็นหมวด ๆ มี 4 กัณฑ์ คือ จิตตวิภังคกัณฑ์ แสดงการจำแนกจิตและเจตสิก รูปวิภังคกัณฑ์ แสดงการจำแนกรูป นิกเขปราสีกัณฑ์ แสดงธรรมที่เป็นแม่บทของปรมัตถธรรม และอตัลลทฐากัณฑ์ แสดงการจำแนกเนื้อความตามแม่บทของปรมัตถธรรม (พระมหาโสภณ วิจิตตธมโม, พระมหาณรงค์ศักดิ์ จิตติญาโณ, 2558) และเป็นที่น่าสนใจว่า คัมภีร์ธัมมสังคณี ได้มีการแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาอังกฤษโดย Caroline A. F. Rhys David's ภายใต้ชื่อ "A Buddhist Manual of Psychological Ethics" คู่มือทางจริยธรรมทางจิตวิทยาของพระพุทธศาสนา (Caroline A. F. Rhys David's. 1900) ซึ่งได้ตีพิมพ์ตั้งแต่ 121 ปีที่แล้ว จนเป็นที่ตื่นตัวในต่างประเทศว่าในพระพุทธศาสนาก็มีจิตวิทยา และเป็นการดึงคนโลกตะวันตกให้มาศึกษาพุทธจิตวิทยา จนกระทั่งกลายมาเป็นสถานะการณ์ปัจจุบันที่คนต่างประเทศหันมาให้ความสนใจกับการปฏิบัติกรรมฐานกันมากขึ้น (พระพรหมบัณฑิต, 2564)

คัมภีร์ธัมมสังคณีเป็นคัมภีร์ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธจิตวิทยาที่ได้มีการนำไปแปลเป็นภาษาอังกฤษดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น เป็นคัมภีร์เล่มที่ 1 ของพระอภิธรรมปิฎก เนื้อหาภายในได้มีการอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญทั้ง 4 ประการของปรมัตถธรรม ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ธัมมสังคณี ปรมัตถธรรมมาจากคำว่า ปร + อตัล + ธรรมะ หมายความว่าสภาพธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของตนจริง ๆ สภาพธรรมตามความเป็นจริง เป็นอภิปธรรม เป็นสภาพธรรมที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่ประสูติและตรัสรู้ สภาพธรรมทั้งหลายก็ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัยอยู่แล้ว กล่าวอีกนัย ปรมัตถธรรมนั้นคือธรรมที่เป็นปรมัตถ์, เป็นธรรมที่เป็นประโยชน์สูงสุด, สภาวะที่มีอยู่โดยปรมัตถ์, สิ่งที่เป็นจริงโดยความหมายสูงสุด, สภาพธรรม, นิยมพูดตามหลักพระอภิธรรมว่า มีปรมัตถธรรม 4 คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564)

สำหรับปรมัตถธรรมตัวแรกที่กล่าวถึง คือ **จิต** ในทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท หมายถึง ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิดและใจ ตามหลักการฝ่ายอภิปธรรม มีการจำแนกจิตเป็น 89 ดวง (พิสดาร 121) ภาษาบาลีกล่าวไว้ว่า อารมณณฺ จินตตฺติ จิตฺตํ จิต เป็นธรรมชาติที่คิดอารมณ์ จิตนั้นเป็นนามธรรมที่ไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในร่างกายของสัตว์ทั้งหลาย จิตที่เกิดแต่ละครั้งหรือที่เรียกว่า “ขณะ” จะรับอารมณ์ได้เพียงอย่างเดียวนั่น (พุทธรัชช ปราบนอก, 2564) มีลักษณะเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ กล่าวคือ ไม่คงที่ เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่ทนอยู่ในสภาพเดิม เกิดขึ้นแล้วต้องดับไป ไม่มีใครสามารถบังคับให้หยุดการเกิดดับนี้ได้ ถัดมาเป็นปรมัตถธรรมในส่วนของ **เจตสิก** ซึ่งเป็นธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบของจิตมี 4 แบบคือ เอกกุปปาทะ เกิดพร้อมกับจิต, เอกนิโรธ ดับพร้อมกับจิต, เอกาลัมพะนะ มีอารมณ์เป็นอันเดียวกับจิต และเอกวัตถุ อาศัยวัตถุอันเดียวกับจิต จะเห็นได้ว่าจิตนั้นเป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ ส่วนเจตสิกเป็นธรรมชาติที่ปรุงจิตให้รู้อารมณ์ ให้เป็นไปตามลักษณะของตน หากเปรียบจิตเหมือนน้ำที่ไม่มีสี เจตสิกก็เหมือนสีของน้ำที่ใส่เข้าไป ในชั้น 5 จิตนั้นคือ วิญญาณชั้น ส่วนเวทนา สัญญา สังขาร เป็นสี เป็นเจตสิก มี 52 อย่าง ปรมัตถธรรมตัวต่อมาคือ **รูป** เป็นธรรมชาติที่เสื่อมสิ้นสลาย ที่แตกดับ ย่อยยับ สลายไปด้วยความเย็น และความร้อน ในร่างกายของคนและสัตว์ทั้งหลายนั้น มีรูปประชุมกันอยู่ทั้งหมด 28 ชนิด และรูปที่ประชุมกันอยู่นี้แต่ละรูปต่างก็แตกดับย่อยยับสลายไปตลอดเวลา หากความเที่ยงแท้ถาวรไม่ได้ รับรู้อารมณ์ไม่ได้ เป็นสภาพไม่รู้ เช่น สี เสียง กลิ่น รส เป็นต้น เป็นรูปธรรม มีลักษณะไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ส่วนปรมัตถธรรมตัวสุดท้าย **นิพพาน** เป็นธรรมชาติที่พ้นจากกิเลสเครื่องร้อยรัด พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น นิพพานจึงไม่เกิดดับ นิพพานเป็นขันธวิมุตติ คือพ้นจากชั้น 5 พ้นจากการนิพพาน โดยปริยาย นิพพานเป็นธรรมที่ไม่มีความเกิดดับ เป็นสภาพรู้ เป็นนามธรรม และเป็นอนัตตา

ภาพที่ 2 : แสดงองค์ประกอบปรมัตถธรรม 4

องค์ประกอบปรมัตถธรรม 4 ซึ่งเป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงและเป็นไปตามเหตุปัจจัยซึ่งอยู่ในหน้าถัดไปนั้น จะเห็นได้ว่ามี 4 ประเภท คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน เมื่อย่อจิต เจตสิก และรูปลงมาก็จะเป็นขั้น 5 โดยจิตที่มี 89 ดวง (พิสดาร 121 ดวง) นั้นย่อลงมาเป็นวิญญูณ ส่วนเจตสิกที่มี 52 อย่างย่อมาเป็น เวทนา สัญญา และสังขาร และในส่วนของรูปที่มี 28 ชนิดก็ยังเป็นรูปในขั้น 5 นั้นเอง และเมื่อย่อให้เล็กลงมาอีก ก็จะพบว่าเหลือเพียงนามและรูปเท่านั้น กล่าวคือ วิญญูณ เวทนา สัญญา สังขาร ย่อลงมาเป็นนาม ส่วนรูปยังคงไว้ซึ่งความเป็นรูป โดยนามและรูปเป็นสภาพธรรม ซึ่งมีปัจจัยปรุงแต่งเกิดแล้วดับเป็นวัฏจักร แต่ในส่วนของนิพพานนั้นเป็น ชั้นธัมมุตติ คือพ้นจากสภาพที่เกิดดับโดยสิ้นเชิงเป็นอนัตตา (ประตูลุสัทธิธรรม, 2564)

องค์ความรู้ทางพุทธจิตวิทยา (Buddhist Psychology)

องค์ความรู้ที่เกิดได้จากหลากหลายทางนั้น ในทางพระพุทธศาสนา ประสบการณ์ในการแสวงหาหนทางเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์คือ การเวียนว่ายตายเกิด จนได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เช่นกัน เป็นองค์ธรรมแห่งปัญญาที่เกี่ยวกับจิตโดยเฉพาะมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า พุทธจิตวิทยา

พุทธจิตวิทยา เป็นการผสมคำ 3 คำเข้าไว้ด้วยกัน คือ พุทธ+จิต+วิทยา “พุทธ” แปลว่าผู้รู้ คือรู้ตามหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนานั้นก็คือ อริยสัจ 4 ที่ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาเรื่องทุกข์ ตั้งแต่ระดับต่ำ ระดับกลาง และระดับสูง ส่วนคำว่า “จิต” แปลว่าธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์ และในส่วนของคำว่า “วิทยา” แปลว่า ความรู้ โดยรวมแล้วพุทธจิตวิทยา หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์จิตซึ่งมีความสัมพันธ์กับปัญหาคือ ทุกข์ เพื่อให้เข้าใจสภาพที่แท้จริงของชีวิต เข้าถึงสาเหตุของปัญหาและเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต รู้วิธีการและวิธีปฏิบัติเพื่อเผชิญปัญหา โดยไม่มีความรู้สึกกลัวกบฏคั่นจากปัญหาเหล่านั้น ทำให้ไม่เกิดความหดหู่ ท้อแท้ แต่กลับจะมีความรู้สึกฮึกเฮิมที่จะลุกขึ้นมาสู้และเผชิญกับปัญหาอย่างไม่ย่อท้อ (ภาณุวงศ์, 2549) กล่าวอีกนัยหนึ่ง พุทธจิตวิทยานั้น เป็นจิตวิทยาแนวพุทธที่ได้มีการศึกษาธรรมชาติของจิตใจมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม ซึ่งมีปรากฏในพระไตรปิฎกอันเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ข้อมูล ในการวิเคราะห์จิตใจของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลสามารถจัดการกับวิถีการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีวิธีการปฏิบัติหรือวิธีการดำเนินชีวิตที่

สามารถดับทุกข์ปัญหาในใจที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไป ในปัจจุบันจิตวิทยาแนวพุทธ หรือพุทธจิตวิทยานี้ได้รับความสนใจจากประเทศในแถบตะวันตกเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้ว่าหลายสิบปีมานี้ประเทศในฝั่งตะวันตก ทั้งบุคคลทั่วไปและนักวิชาการมีแนวโน้มหันมาสนใจพุทธศาสนา ทั้งในทางวิชาการคือจิตวิทยาและทางปฏิบัติคือการเจริญสมาธิมากขึ้น

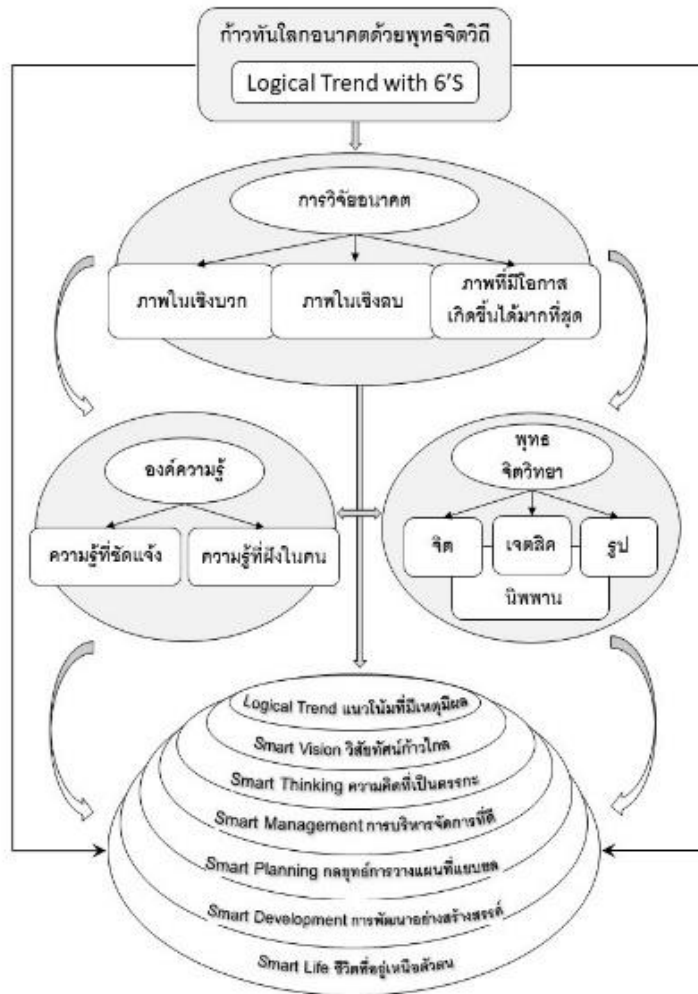
เนื่องจากพระพุทธศาสนามีระบบจิตวิทยาที่มีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง พุทธปรัชญามีอยู่ในตัวของมันเองในระบบคำสอนของพระพุทธศาสนา 2500 กว่าปีฉันทใด พุทธจิตวิทยาก็ฉันทนั้น ดังนั้น พุทธจิตวิทยาจึงถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีความสมบูรณ์ในตนเอง ภายใต้อหลักการทางพระพุทธศาสนาที่มีได้เป็นเพียงแค่อหลักการหรือทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและยกระดับทางด้านจิตใจของบุคคลได้ในหลากหลายมิติ มีวิธีการศึกษาที่มีระบบ ระเบียบ เน้นการศึกษาเรื่องธรรมชาติของจิตใจมนุษย์ โดยมีคำอธิบายที่มีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ซ้ำและประจักษ์ชัดถึง ผลลัพธ์ที่เป็นความจริงแท้ที่เห็นผลได้โดยไม่จำกัดกาล (ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล, 2552) และจากผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องพุทธจิตวิทยานั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตและกระบวนการทำงานของจิต ที่พระพุทธศาสนาถือว่าจิตนั้นมีพลังในการควบคุมกาย แต่อย่างไรก็ตาม จิตก็ไม่ได้เป็นเอกเทศจากกายเพราะจิตกับกายจะต้องทำงานแบบอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ในแง่อภิธรรมจิตมนุษย์หรือสัตว์มีความละเอียดอ่อนสามารถจำแนกประเภทได้อย่างหลากหลาย (พระครูปลัดมารุต วรมงคลโล, 2553)

กล่าวโดยสรุป พุทธจิตวิทยา เป็นจิตวิทยาตะวันออกแขนงหนึ่ง ที่มีการศึกษาวิเคราะห์จิตและกระบวนการทำงานของจิต ที่สัมพันธ์กับความทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ธัมมสังคณี ที่มีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับปรมัตถธรรม 4 คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลสามารถเข้าใจสภาพที่แท้จริงของชีวิตในเรื่องของทุกข์ เข้าถึงสาเหตุ และเข้าใจเป้าหมายของชีวิต เน้นการใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาสุดท้ายมุ่งสู่นิพพานคือสามารถดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง

จากข้อมูลที่ได้เสนอไปนั้นจะเห็นได้ว่า อนาคตเป็นสิ่งที่แน่นอนได้ ผ่านวิถีวิทยาการวิจัยด้วยเทคนิค EDFR ทำให้เราสามารถล่วงรู้ปัจจัยที่ส่งผลต่อเหตุการณ์ที่มีโอกาสเกิดขึ้น ทั้งทางบวกและทางลบ สามารถวางแผนป้องกันหรือทำให้เกิดอนาคตที่พึงประสงค์ได้ และในส่วนของพุทธจิตวิทยานั้นเป็นองค์ธรรมที่ทำให้เกิดปัญญา มีความละเอียด ลึกซึ้งและปราณีต โดยมีแนวคิดที่เน้นตั้งแต่เรื่องทีละเอียดที่สุดของมนุษย์นั่นก็คือจิต การศึกษากระบวนการทำงานของจิตที่มีผลต่อความคิดและการกระทำ และเมื่อนำมาวิเคราะห์พร้อมสังเคราะห์ผ่าน

เครื่องมือการวิเคราะห์ด้วยตาราง Logical Matrix พบว่า การบูรณาการการวิจัยอนาคตกับองค์ความรู้ทางพุทธจิตวิทยานั้น ช่วยทำให้คนในสังคมเกิดการตื่นรู้ เกิดการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง และพร้อมเผชิญกับความท้าทายของโลกอนาคตได้อย่างมีสติ นอกจากนั้นยังทำให้เกิดกระบวนการคิด การจัดการ และหลักการที่เรียกว่า Logical Trend with 6'S ที่ครอบคลุมในเรื่องของมุมมองอนาคตที่เป็นเหตุเป็นผล (Logical Trend) ประกอบกับการมีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกล (Smart Vision) มีวิธีคิดที่มีตรรกะ (Smart Thinking) มีการบริหารจัดการที่ดี (Smart Management) มีกลยุทธ์การวางแผนที่แยบยล (Smart Planning) มีการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ (Smart Development) และสิ่งที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือ การมีชีวิตที่อยู่เหนือตัวตน (Smart Life: self-transcendence) อันเป็นแรงจูงใจที่มีเป้าหมายหลักในการช่วยเหลือสังคม สิ่งแวดล้อม คิดถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ทำให้เกิดการพัฒนาดนจากปัญญาสู่อริยบุคคล และเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรได้

ภาพ Logical Trend with 6'S ในหน้าถัดไป แสดงให้เห็นถึงผลการบูรณาการระหว่าง การวิจัยอนาคต องค์ความรู้ และพุทธจิตวิทยา กล่าวคือ การวิจัยอนาคตที่สามารถสร้างภาพอนาคตในเชิงบวก เชิงลบ และภาพที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้มากที่สุดนั้น เมื่อบูรณาการเข้ากับองค์ความรู้ที่แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ องค์ความรู้ที่ชัดเจนกับองค์ความรู้ที่ฝังในคน และบูรณาการกับพุทธจิตวิทยา ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในเรื่องของ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน ทำให้เกิดมุมมองแนวคิดใหม่ ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของแนวโน้มที่มีเหตุมีผล (Logical Trend) วิสัยทัศน์ที่ก้าวไกล (Smart Vision) ระบบความคิดที่เป็นตรรกะ (Smart Thinking) การบริหารจัดการที่ดี (Smart Management) กลยุทธ์ในการวางแผนที่แยบยล (Smart Planning) การพัฒนาที่สร้างสรรค์ (Smart Development) และการมีชีวิตที่อยู่เหนือตัวตน (Smart Life) หลักการ Logical Trend with 6'S นี้ ทำให้เกิดการพัฒนาลู่การมีสติในการรับมือ หรือเตรียมความพร้อมกับอนาคตที่มีความท้าทาย และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่สิ้นสุด

ภาพที่ 3 : Logical Trend with 6'S

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป การวิจัยอนาคตกับองค์ความรู้ทางพุทธจิตวิทยา เป็นการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่เข้ากับองค์ความรู้ทางพุทธจิตวิทยา ซึ่งเป็นความรู้อันเก่าแก่มาแต่สมัยพระพุทธกาล ทำให้การวิจัยอนาคตอยู่บนพื้นฐานการศึกษาที่ละเอียดและปราณีตได้มากยิ่งขึ้น โดยสามารถศึกษาทำความเข้าใจ คิดพิจารณา ให้ความสำคัญลงไปถึงส่วนที่เล็กที่สุดของบุคคลนั้นก็คือจิตหรือกระบวนการทำงานของจิตที่ส่งผลต่อการกระทำ ทำให้เกิดหลักการที่เรียกว่า Logical Trend with 6'S ซึ่งครอบคลุมถึงทักษะที่สำคัญในหลาย ๆ ด้าน รวมถึง

การมีชีวิตอยู่เหนือตัวตนตามหลักพุทธจิตวิทยา เกิดมุมมองความน่าจะเป็นของอนาคตอย่างเป็นเหตุเป็นผล และสามารถนำทักษะเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้กับการวิจัยอนาคตในศาสตร์สาขาอื่น ๆ สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีประโยชน์ต่อการวางแผน เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอนาคตอย่างมีสติ สู่อุบัติความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ในเมื่อการวิจัยอนาคตภายใต้ต่อองค์ความรู้ทางพุทธจิตวิทยา มีประโยชน์อย่างมหาศาลที่จะช่วยทำให้คนในสังคมหรือองค์กรต่าง ๆ สามารถวางแผนอนาคตให้เป็นไปอย่างที่พึงประสงค์ได้อย่างละเอียดและปราณีต บนพื้นฐานของจิตสำนึกที่มีประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมแล้ว เราจึงควรต้องให้ความสำคัญและนำมาใช้ให้เกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม

รายการอ้างอิง

- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2529). การวิจัยอนาคต. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 1(1). 22-24.
- “_____”. (2559). การวิจัยเชิงอนาคต. เอกสารประกอบการบรรยายใน *การอบรมสัมมนาวิชาการกรมแรงงานวิจัยแห่งชาติ 2559*. กรุงเทพฯ: โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน และจุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. (2552). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีการศึกษาอนาคตวิทยา*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2564, จาก <http://midnightuniv.tumrai.com/midnighttext/0009999724.html>
- ชมพูนุช ศรีจันทร์นิล. (2552). จิตวิทยาแนวพุทธ. แนวทางเพื่อการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*, 29(4), 192.
- เทียนฉาย กิระนันท์. (2544). *สังคมศาสตร์วิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัษเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา และฉันทพร สุนทรธรรม. (2561). *คู่มือการมองอนาคต* (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2560). การนำเทคนิคเดลฟายไปใช้สำหรับการวิจัย. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 4(2), 47-64.
- ประตุสุธรรม. (2564). ชั้น 5. สืบค้น 15 ธันวาคม 2564, จาก <http://www.dharma-gateway.com/ubasika/nina/abhidham-03.htm>

- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการความรู้*. กรุงเทพฯ: ธรรมการพิมพ์.
- พระครูปลัดมารุต วรมงคล. (2553). *การศึกษาวิเคราะห์พุทธจิตวิทยาในพระไตรปิฎก* (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา
- พระพรหมบัณฑิต. (2564). *MCU TV: การบรรยายพิเศษในวันไหว้ครู: พุทธจิตวิทยากับศาสตร์สมัยใหม่พัฒนาจิตใจมนุษย์*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=iKfvtLd0whk>
- พระมหาโสภณ วิจิตตธมโม และ พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิติญาโณ. (2558). การศึกษาวิเคราะห์ การตีความพระอภิธรรมของพระเถระในพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 1(1), 45-57.
- พุทธรักษ์ ปราบนอก. (2564) *จิตวิทยาในพระอภิธรรม. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพระไตรปิฎกศึกษา 3*. สืบค้น 17 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://shorturl.asia/ub0om>
- ภาณุวิงโส. (2549). *เกินกว่าพรอยด์จะจินตนาการ*. กรุงเทพฯ: มายแบงคือกพับลิชิ่งเฮ้าส์.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2564). *การจัดการความรู้*. สืบค้น 17 พฤศจิกายน 2564, จาก https://quality.sc.mahidol.ac.th/plan_and_policy/km/
- โรงเรียนมหาชนะชัยวิทยาคม. (2564). *องค์ความรู้*. สืบค้น 17 พฤศจิกายน 2564, จาก http://www.thaischool1.in.th/_files_school/90100748/data/90100748_1_20190912-111726.pdf
- สมจิตร อุดม. (2549). การศึกษาเทคนิคเดลฟายเพื่อการศึกษาวิจัย. *วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ*, 5(1), 44-51.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2561). *จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา* (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 35). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สำนักงานบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2564). *KM การเรียนรู้องค์กร*. สืบค้น 20 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.uniserv.cmu.ac.th/km/>
- อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. (2563). *อนาคตศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: หจก.ลือคอินทีไซน์เวิร์ค.

อุเทน เข้มขัน. (2564). *BOK Body of Knowledge คืออะไร*. สืบค้น 17 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://www.qmlcorp.com/content/7424/bok-body-of-knowledge-คืออะไร>

Caroline A. F. Rhys Davids. (1900). *A Buddhist Manual of Psychological Ethics of the Fourth Century B. C.* London: Royal Asiatic Society. Retrieved 16 December 2021, from https://books.google.co.th/books?id=ON4KAA AAYAAJ&printsec=frontcover&hl=th&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=true

Chumpol Poolpatarachewin. (1986). Ethnographic Delphi Futures Research. *Journal of Research Methodology*. 1(2). 24-33.

Jenny Andersson. (2018). *The Future of the World. Futurology, Futurists, and the Struggle for the Post-Cold War Imagination*. Oxford: Oxford University Press.

Matthieu Ballandonne. (2020). *The history of futures studies: A note on Gilfillan's early work*. *Technological Forecasting & Social Change: An Electronic Journal*. 157. Retrieved 16 December 2021, from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162519304937>

Olaf Helmer-Hirschberg. (1967). *Analysis of the Future: The Delphi Method*. Retrieved 16 December 2021, from <https://www.rand.org/pubs/papers/hP3558.html>

Robert B. Textor. (1980). *A Handbook on Ethnographic Futures Research* (3rd ed.). California: Cultural and Educational Futures Research Project of Education and Department of Anthropology Stanford University.